

HALK KİMDİR*

Yazan: Alan DUNDES
Çev.: Metin EKİCİ

Gelişmiş bilim şartları içinde halk (folk) ve halk bilimi (folklore) terimlerini tartışmak bir tür çelişki gibi görülebilir. Mit, batıl inanma, kocakarı masalı vb. terimlerle uzun süreli ilişkisinden dolayı, yanlış bir şekilde, aşağılamayla bakılan halk bilimi, bilimin tam olarak geliştiği yerin halk bilgisi olduğunu açıkça ortaya koyabilir !!! Halk hekimliği (folk medicine) tıbbi hekimlikle tezat olarak görülme devam eder -ki burada ima edilmeye çalışılan konu eski olanın, yani halk hekimliğinin yeni olanla yani tıbbî hekimlikle, yer değiştirmesidir. Ben halk ve halk biliminin bu şekilde tarif edilmesinin yanlış olduğunu ve dahası halk biliminin önemli bir parçasının bilimsel araştırmayı ve bilim adamlarını içine aldığını göstermeyi umuyorum.

Bir disiplin olarak halk bilim çalışmaları ondokuzuncu yüzyılda başlamıştır. Belki daha önceleri de bazı çalışmaların varlığından söz etmek mümkündür. Onsekizinci yüzyılın sonlarına doğru Herder, "Halk Türküsü" (Volkslied), "Halk Ruhu" (Volkseele) ve Halk İnanması" (Volkgläubigkeit) gibi terimler kullanmıştır. Herder'in ünlü Halk Türküleri Antolojisi (Stimmen der Völker in Liedern) ilk defa 1778-1779'da yayımlanmıştır, fakat tam olarak bilimsel anlamdaki halk bilim çalışmaları daha sonraki bir döneme kadar ortaya çıkmamıştır. Grimm kardeşler ünlü Kinder und Hausmärchen'lerinin ilk cildini 1812'de bastırды, fakat İngilizce Folklore kelimesi W.Thoms onu ilk defa 1846'da teklif edene kadar kullanılmamıştır. Romantizm ve nasyonalizmin güncelliğiyle çok yakın bir ilişki içinde kalan halk bilim çalışmalarının ciddiyeti, geçmişe karşı nostaljik hisler besleyen millî kimli-

ğin varlığını tespit etmenin gerekliliğini hissedilen fertler arasında oldukça meraklı ve coşkulu bir seyirci grubu bulmuştur. Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru millî folklor kurumu kurulmuştur: mesela Finlandiya Edebiyat Kurumu (The Finnish Literature Society), 1831; İngiliz Folklor Kurumu (The English Folklore Society), 1878 ve Amerikan Folklor Kurumu (The American Folklore Society), 1888.

Halk teriminin ondokuzuncu yüzyıldaki çeşitli kullanımlarında görülen çok ciddi bir problem, bu terimin kaçınılmaz olarak **bağımsız bir yapıdan ziyade, bağımlı bir yapı** olarak tarif edilmiş olması gerçeği altında yatar. Başka bir ifadeyle, halk daha başka kümelerde oluşan gruplara tezat olarak tarif edilmiştir. Halk aşağı tabakayı oluşturan, genel nüfus içinde bir sürü, bayağı ve kaba bir grup ve aynı toplumun seçkin tabakası (elite) ile tezat teşkil eden bir insan grubu olarak düşünülmüştür. Halk bir taraftan **"medeniyetle"** tezat olarak ele alınırken, yani halk medenileşmesi bir toplumda, medenileşmemiş bir unsur olarak kabul edilirken, diğer taraftan da **vahşî** (savage) veya **ilkel toplum (primitive society)** diye adlandırılan ve **gelişme (evolution)** basamaklarından daha aşağıda kabul edilen bir grupla da tezat olarak kabul edilmiştir.

Medeniyetin kenarlarında yaşayan eski moda bir kısım gibi kabul edilen, halk köylü kavramıyla eş değerde görülmüş ve bu anlamda hâlâ aynı şekilde görülmektedir. Medenî seçkin ve medeniyetten çok uzak "vahşî" arasında bir tür orta yer işgan eden halkı anlamının yolu **okur-yazarlık**

(literacy) gibi tek tip bir kültür özelliğine bağlı olarak yapılan vurgulamayla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Halk “okur-yazar bir toplumda **cahil kısım**” olarak ele alınırken, diğer taraftan da etnosentrik olarak “**yazı öncesi**” (**preliterate**) olarak etiketlenen ilkel topluma, ki bu toplumun kültürel gelişme kaydettikçe okur-yazarlık seviyesine gelebileceği ima edilmektedir, tezat olarak kabul edilmiştir. Yakın bir dönemde bu terim “**edebi olmayan**”la (**nonliterate**) değiştirilmiştir. (Başka toplumları etiketlemedeki bu etnosentrik ön yargı “**gelişmekte olan**” (**developing**), “**gelişmemiş**” (**underdeveloped**) veya “**batılı olmayan**” (**neon-western**) gibi terimlerin kullanımıyla günümüzde de devam etmektedir). Halkın yukarıda verilen ondokuzuncu yüzyıla ait tarifindeki anahtar “okur-yazar, edebi bir toplumda”dır. Yani bu tarifte sadece şahsın okuyup, yazamaması değil, aynı zamanda o şahsın edebî seviyesi olan bir seçkin grubu da içine alan bir toplumda veya ona yakın bir yerde yaşaması esastır. Halkın **taşrayla (rural)** ilişkisi de aynı şekilde tanımlanmıştır. Taşra tamtamına **şehirle (urban)** zıt olarak ele alınmıştır. Halk taşralıydı, çünkü onlar şehir sakinleriyle tezat teşkil ediyordu. Şehir merkezleriyle hiç alakası ve ilgisi olmayacağı için ilkel toplumlar bu anlamda taşra terimiyle de ifade edilememiştir.

Düz bir çizgi hâlinde devam ettiği farzedilen kültürel gelişmenin aşamaları olan **vahşilik, barbarlık ve medenilik** anlamına göre, ki ondokuzuncu yüzyılda bütün toplumların bu aşamaları geçmesi gerektiği fikri çok kabul görmüş bir düşüncedir, halk az veya çok barbarlar gibi kabul edilmiştir. Halk vahşilerden daha medenî olmakla birlikte, tam olarak medeniyeti de henüz kespememiştir. Bununla birlikte, bir toplumun vahşilik dönemine ait kalıntıların halk tarafından hala muhafaza edildiği kabul edilmiştir. Çünkü seçkin grup (bu kavram antropologları ve halk bilimcileri ihtiva eder) ciddi bir şekilde kendi kökleriyle ilgilenecek ve seçkin sınıf kendisine yakın olan halkın

geleneklerini toplayıp, topladığı bu malzemeyi incelemekle uğraşacaktır. Derlenen bu gelenekler daha sonra vahşi toplumlarda kesin şekli ve tamamı bulunduğu farzedilen şekilleriyle karşılaştırılabilir. Karşılaştırmalı metod yoluyla, seçkin ve okur-yazar medeni Avrupa kültürlerinin köklerini bulma işi “tarihi yeniden kurma” işi gerçekleştirilebilir.

Ondokuzuncu yüzyıl halk ve halk bilimi anlayışını, bu anlayışın en düzgün konuşan ve en büyük temsilcisi Andrew Lang’dan bazı pasajları alıntı yaparak göstermek istiyorum. Lang’ın 1884’de yayımlanan *Custom and Myth* (Görenek ve Mit) adlı kitabında gördüğümüz “The Method of Folklore” (Folklorun Metodu) adlı makalesinin devrinin temsilcisi bir açıklama olduğunu sanıyorum.

“Arkeoloji adında bir bilim dalı var ki, eski ırkların maddî kalıntılarının, baltalarını ve temrenlerini toplayıp karşılaştırır. Bunun yanında halk bilimi adında bir başka araştırma şekli daha var ki bu çalışma şekli de benzer şeyleri toplar ve karşılaştırır. Fakat bu çalışma şekli, inanmaları, hikâyeleri toplar ve toplanan bu malzemeler bizim zamanımıza ait şeyler olup, hepsi bu kadar da değildir. Uygun bir ifadeyle; halk bilimi sadece halka ait, topluma ait, eğitimle daha az gelişmiş, gelişmeyi daha az paylaşan sınıfların efsanelerini, göreneklerini, inanmalarını ele alır. Fakat halk bilim öğrenisi kısa zamanda, bu gelişmemiş sınıfların vahşi hayat tarzlarının ve inanmalarının pek çoğunu muhafaza etmekte olduğunu hemen keşfeder. Böyle halk bilim öğrencisi vahşilerin araçları kulanımların, mitlerini ve fikirlerini incelemeye yönelir ki, bunların hepsi en katı şekliyle Avrupa köylü hayatı tarafından muhafaza edilmektedir.” (Lang, 1884:II)

Biz burada halkı, köylülük, alt sınıf ve eğitimin faydalarına ve “gelişmeye” kapalı olarak tarif edilmiş buluruz.

Lang’ın halk bilim metodunun ne olduğu sorusuna verdiği cevap, onun halk kavramıyla neyi ifade ettiğini çok iyi bir şekilde gösterir.

“Herhangi bir ülkede açıkça mantıksız veya kural dışı bir gelenek bulunduğunda, metod bu geleneğin benzeri uygulamanın bulunduğu ve uygulamanın mantıksız veya kural dışı olmadığı ve o toplumun hayat tarzı ve fikirleriyle uyum içinde bulunan ve aynı toplumun diğer yaptıklarıyla birlikte yürürlükte olan bir ülke aramaktır. Böylece bizim metodumuz medenî ırkların anlamsız görünen unsurlarıyla, medenî olmayan toplumlardaki mevcut şekilleri karşılaştırmaktır. Bu türden bir karşılaştırma için medenileşmemiş ve medenileşmiş ırkın aynı kökten gelmesi gerekmediği gibi, biz onların, tarihin herhangi bir döneminde bir ilişki içinde olmalarını ispat etmek zorunda da değiliz. Aynı ırk kimliği taşımak veya fikirleri ve tarzları ödünç almaktan uzak bir şekilde düşüncenin benzer şartları, benzer uygulamaları üretir. Metodumuz bir araç kullanımı veya bir mitin medenî bir toplumda bulunduğu anda anlamsız, benzer mitin vahşiler arasında bulunduğu anda yeteri kadar anlamlı ve anlaşılabilir olduğunu çalışmanın başından sonuna kadar yerleştirmektedir. Halk bilgisinde bulunacak manasız bir terim, gelişmiş bir toplumun içindeki gelişmemiş sınıflar tarafından muhafaza edilir. Bu tür halk bilgisi, medenî bir kavmin ortasında medeniyetin içinden çıkıp geliştiği vahşi fikirleri temsil eder “ (Lang; 1884:21-22,25).

“Gelişmiş toplumlarda, gelişmemiş sınıflar” ifadesi, “okur-yazar bir toplumda okur-yazar olmayan”ifadesine açık bir şekilde benzer. Lang’ın “anlamsız bir terim” diye adlandırdığı unsur, halkın sahip olduğu unsur olup, bu unsur medeniyet ve ilkelik arasındaki entelektüel bir hattır.

Ondokuzuncu yüzyıl bilim adamlarının tariflerine göre halkın temel karakterinin bir listesini yaparsak, aşağıdaki özellikler ortaya çıkar:

Vahşi veya İlkel	Halk veya Köylü	Medenî veya Seçkin
Yazı öncesi(veya	Cahil	Okur-yazar
Yazıyı tanımayan)	Taşralı	Şehirli

Alt tabaka

Yüksek tabaka

Halk, onun medenî veya seçkinle var olduğu sanılan ilişkisine göre tarif edildiği için, halk bilgisinin sadece medenî veya seçkin bir grubun olduğu yerlerde var olduğu farzedilmiştir. Bu anlayış sayesinde de, dünyanın büyük bir kısmı, kendi ırkının üstünlüğüne inanan Avrupalı entellektüeller tarafından medeniyet dışında kabul edilmiştir. Yani ilkeller, seçkin bir gruba sahip olmayacakları için halka da sahip olamayacaklar ve dolayısıyla da halk bilgisine de sahip olmaları mümkün değildir. Kuzey ve Güney Amerika yerlileri, Avustralya aborijinleri, Afrika yerlileri vb. gruplar medenî olmadıkları için halk teriminin dar ve sınırlı anlamı bakımından ele alındıklarında halk oluşturamazlar. Buna göre, geniş bir şekilde bakıldığında halk terimi başlangıctaki anlamı itibariyle Avrupa köylülerini ifade etmiştir. Bugüne kadar, Avrupalı bazı halk bilimciler köylü hayatını amaçlarının konusu olduğunu varsaymışlardır. Böylesi halk bilimciler sadece halk masallarını veya halk türkülerini gibi seçilmiş türleri değil, köylü hayatının tamamını incelerler. Bu inceleme bazan halk bilgisinden ziyade, halk hayatı (folk life) diye adlandırılmakta ve Amerikalı antropologların etnografik tanımlamalarının dünyanın her yerinde, her toplumla ilgili olarak yapılabileceğinin düşündürmektedirler).

Bir kişi, halkı “Avrupalı köylü” olarak tarif eden ondokuzuncu yüzyılın bu dar tarifinin bugün ortadan kalkmış olabileceğini düşünebilirse de, durum hiç de öyle değil. Amerikan Kızılderilisinin müziğine, halk müziği çatısı altında yaklaşıldığını veya Avustralya yerli sanatının, halk sanatı (folk art) başlığı altında değerlendirildiğini duymak çok nadir ratlanan bir şeydir. Halk sanatını ve halk müziğini hala Avrupa veya Avrupa kaynaklı kültürlerle sınırlandırma eğilimi devam etmektedir. Halk edebiyatı türlerinden sadece bir kaç, mesela; halk masalları kültürlerarası(cross-cultural) kabul edilir. Peki Amerikalı Kızılderililerin halk

masallarına sahip olmaları, fakat halk masalları ve halk sanatı kavramlarından yoksun olmaları nasıl mümkün olur? Elbette onların sanatı ve müziği var, fakat bunlara; tipik bir şekilde “ilkel”, “batılı olmayan”, veya bunun gibi değerler yüklemek suretiyle etnosentrik bir ifadeyle yaklaşılır. Örneğin; Latin Amerika’da halk bilimciler ondukkuzuncu yüzyıl kaynaklı **halk=köylü** tarifinde ısrar etmektedirler. 1948’de Amerikalı halk bilimci Ralph Steele Boggs, Arjantinli halk bilimci Bruno C.Jacovella ile halk bilimcilerin dikkate aldığı bakış açısıyla ilkel diye adlandırılan toplumların halk teriminin ifade ettiği anlamın dışında tutulup, tutulmaması konusunda derin bir tartışmaya girer. Boggs halk teriminin başlangıçta tamamen Avrupa köylüleri için kullanıldığını, daha sonra ise terimin kullanım alanının genişleyip, ilkel toplumları da içine alan bir kavram haline geldiğini söyler. Boggs, G.M. Theal tarafından yazılan Kafir Folkloru (Kaffir Foklore, Londro, 1886) adlı çalışmayı terimin kullanımında meydana gelen genişlemeye bir örnek olarak gösterir. İngiliz halk bilimcilerin teoride bu terimi daha geniş bir şekilde kullanmayı düşündükleri doğrudur. Folklor El Kitabı’nın (The Handbook of Folklore) 1914 baskısında halk bilim araştırmalarının başlangıcı hakkında aşağıdaki tartışmayı görüyoruz. Kitapta konuyla ilgili şöyle bir açıklama vardır; inceleme “modern Avrupa ülkelerinin tamamının daha az kültürleşmiş grupları arasında mevcut olan ilgi çekici inanmaların, göreneklerin ve hikayelerin geniş bir alana yayılmış bütünü ve sözlü olarak nesilden nesile aktarılmış şekillerini ve özü itibarıyla de toplumun eğitim görmemiş ve geri kalmış, kaba kısımlarına ait yaratmaları gözlemek suretiyle başlar”. Daha sonra “benzer ve hatta aynı olan inanmaların, görenekler ve hikayelerin vahşiler ve barbar özellikteki toplumlarda yaşamakta olduğu” kaydedilmiştir. Buna göre, halk biliminin bu tarifi: “inanmalar, görenekler, hikâyeler, türküler ve deyim-

ler gibi türe ait terimler altında toplanan gelenekler geri kalmış toplumlar arasında yaşamaktadır veya gelişmiş toplumların kültürleşmemiş sınıfları tarafından muhafaza edilen bu şeylerin dahil edilmesi ve karşılaştırılarak incelenmesini “teklif etmektedir (Burne; 1914:1-2).

Jacovella’nın cevabı ise, Amerikan Kızılderili toplumlarını araştırma ve inceleme işini etnografya ve antropoloji disiplinlerine ait olduğunu ve bundan dolayı bu grupların halka dahil edilemeyeceği ve halk bilimciler tarafından incelenemeyeceği şeklinde olmuştur.

Halk tarifinin köylü anlamında dar bir şekilde kullanılışının devamında sadece ilkel toplumlar değil, aynı zamanda şehir toplumu da dışarıda bırakılmıştır ve bundan Amerikan antropologları bir kısım itibarıyla suçlanabilir. Redfield bölünmez ve kesintisiz bir yapıda halk ve şehirlinin birbirine zıt noktalarda yer aldığı ideal bir tipoloji teklif etmiştir. Bu şemada, şehir halk bilgisinden bahsetmek anlamsız olur. Kırsal bir kesimden bir şehre göçen köylüler halk bilgisine ait yaratmalarının bir kısmını da kendileriyel birlikte taşır, fakat Redfield’in fikri şuydu ki; şehir sakinlerinin bir halkı veya esas itibarıyla farklı pek çok halk gruplarını oluşturmaları ve her bir grubun kendine ait halk bilgisine sahip olabilirler. Bu ayırmadan dolayı Redfield’in düşüncesi herhangi bir kişinin kabul etmesi mümkün olmayan bir teklif olarak kalmıştır. 1953’te yazdığı “Halk Kültürü Nedir?” (What is Folk Culture) adlı makalesinde Foster, Redfield’in ayırımı yeniden kurmayı denemiştir. Foster, bir halk grubunun bütün bir toplum olmadığını, kendi içinde izole edilmiş bir grup olduğunu teklif etmiştir. Foster’e göre halk grubu, “yarım bir toplum”, “geniş bir ünitenin (genellikle de bir milletin) bir parçasıdır.” Geniş bir ünitenin halk kısmı “endüstri öncesi şehir merkezindeki yüksek sınıflar tarafından oluşturulan daha karmaşık kısımlarla zaman ve mekana bağlı bir ilişki taşır.” Burada bir defa daha halk,

yüksek sınıf ve şehir merkezine tezat olarak tarif edilmiştir. Foster, bu tarif sayesinde, “gerçek ilkel kültürlerin halk kategorisi dışında tutulduğunu” söyler. O’na göre; en azından teoride, kendi içlerinde bütünlük oluşturan ilkel kültürler tecrit halindedir (Foster; 1953: 163). Foster’in tespitleri halkın ondokuzuncu yüzyıldaki sınırlı tarifine hayret verici yakınlıktadır. (Yazarın (Foster’in) seçkin sınıfa ait önyargısı, halk kültürünün daha önceki yüzyılların yüksek sınıftan kalan bilimsel “sunken” ve sanat değeri olan materyalleri mahafaza ettiğini sanan Foster’in kabul ettiği gesunkenes Kulturgut teorisinde de ilân edilmiştir.) Foster “endüstrinin yüksek bir dereceye ulaştığı yerlerde halk kültürünün yok olacağını” ve “ Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, İngiltere ve Almanya gibi ülkelerde gerçek halk kültürünün varlığından söz etmek çok zordur ve mümkün değildir, ancak bu ülkelerde kıyıda, bucakta kalmış bölgelerde sadece marjinal tezahürler vardır. Bütün bu alanlarda endüstrileşmeye doğru yönelen modern dünyanın arayışlar ışığı altında yeni halk kültürlerinin doğacağı da pek mümkün görünmüyor” şeklinde bir sonuca ulaşır (Foster;1953:171).

Halkı okur-yazar olmayan, taşra, kaba köylüler şeklinde tarif eden ondokuzuncu yüzyıl tarifi modern halk bilimciler tarafından da kabul edilmiş olsaydı, buna bağlı olarak böyle bir halk bilimini yapmak çok sınırlı ve gelişigüzel bir operasyon olurdu ve halk bilimcilerin disiplini, kendi kendini unutan halkı zamanla takip ederek kaybolabilirdi. Kesinlikle sonuçta dünyanın bütün köylülerinin şehirli hâle geleceği veya en azından onların köye ve köylülere ait unsurlarını kaybetmeleri yönünde şehir merkezlerinin çok fazla etkisi altında kalacakları akla yatkındır. Transistorlu radyo, hareketli resimler ve benzerlerinden oluşan basın-yayının etkisi yeme-içme, giyinme, günlük konuşma dili vb. konulardaki standartizasyonu teşvik eden bir eğilim göstermektedir. Fakat, biz halk kimdir? sorusuna yeni bir

ışık altında bakacak olursak, halkın yok olmadığını, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Avrupa’da halk bilgilerinin var olduğunu ve hem de çok iyi olduğunu ve yeni halk bilgilerinin doğmaya hazırlandıklarını görürüz.

Ben halkı şu şekilde tarif ediyorum; **“ ‘Halk’ terimi en azından ortak bir faktörü paylaşan herhangi bir insan grubunu ifade der. Bu grubu birbirine bağlayan faktörün -ortak bir meslek, dil veya din olabilir- ne olduğu önemli değildir. Bundan daha önemli olan ise, herhangi bir sebebe bağlı olarak oluşan grubun kendisine ait olduğunu kabul ettiği bazı geleneklere sahip olmasıdır.** Teorik olarak bir grup en az iki kişiden oluşmak zorundadır, fakat genellikle çoğu gruplar daha fazla kişiden oluşurlar. Grubun bir üyesi diğer bütün üyeleri bilmeyebilir, fakat o kişi gruba ait olan geleneklerin ortak özünü muhtemelen bilecektir, gelenekler bir grup kimliği hissi vermeden gruba yardım eder “ (Dundes; 1962:2). Halkın bu esnek tarifine göre, bir grup bir millet kadar geniş veya bir aile kadar küçük olabilir. Bir kişi Amerikan halk bilgisi veya Meksika halk bilgisi veya Japon halk bilgisi hakkında, o grup halk bilgisinin bütün üyeler veya hemen hemen bütün üyeler tarafından paylaşılmasını ele alıp, konuşabilir. Tahminen çoğu A.B.D.’li örneğin; Sam Amca’nın kim olduğunu (ve onun neye benzediğini) bilir, “Jingle Bells”i (yeni yıl şarkısı) veya “ Happy Birthday to you” (doğum günü şarkısı) söyleyebilir ve O.K. (okey) gibi deyimleri tanıır. Her aile çoğunlukla anne-babadan her bir tarafın kendi ailesinden getirdiği geleneklerin bir karışımının oluşturduğu kendilerine has yeni bir aile halk bilgisine sahiptir. Aile halk bilgisi, ailenin yerleştiği yere nasıl geldiğini veya ailenin isminin nasıl geliştiğiyle ilgili anlatmaları içine alabilir. Bu aile halk bilgisi bir ıslığın (bir müzik tonunu veya notaların bir dizisini) örneğin; halka açık yerlerde, büyük alışveriş merkezlerinde eve gitmek üzere aile

fertlerinin bir araya toplanması için kullanılmasını ihtiva edebilir. Bu halk bilgisi normal olarak aile fertlerinden birinin talihsiz karakter özellikleri hakkında cimri olmak veya tavana degecek kadar uzun olmak gibi olumsuz bir özellik ile ilgili olabilir. Her aile dairesi içindeki bu tür kinaye veya ima etme “Josephine halayı üstüme çekme!” gibi ifadelerle dönüşebilir.

Fakat halkın millet ve aileye ilave olarak daha pek çok şekilleri vardır. Bölge, eyalet, şehir veya köy gibi coğrafyaya ait kültürel kümeler halk gruplarını oluşturabilir. A.B.D.’de bir kişi New England veya Ozarklar halk bilgisi, California halk bilgisi, San Francisco halk bilgisi veya San Francisco hakkında halk bilgisinden bahsedebilir. Bundan daha net olanı etnik, ırk, din ve bir meslek karakterindeki diğer halk gruplarının varlığıdır. Her etnik grup, her meslek grubunda olduğu gibi kendine ait halk bilgisine sahiptir. Baseball oyuncularını, kömür madencileri, kovboylar, balıkçılar, oduncular ve demiryolu işçilerinin hepsi kendilerine has meslek argosu,efsane ve grup içinde yapılan şaka ve anlatılan fıkralara sahiptir. Bunun benim tarafımdan yapılan asılsız bir spekülasyon olmadığı da kaydedilmelidir. Yıllar boyunca yapılan saha araştırmalarının hepsi bu grupların kendilerine has halk bilgisi olduğunu sonuç değerlendirmelerinde belirtmişlerdir. Daha da ötesi, yeni gruplar ortaya çıktığı sürece, yeni halk bilgisi de oluşturulacaktır. Böylelikle biz su kayağı yapanların, motorsikletçilerin ve bilgisayar programcılarının halk bilgisinin oluştuğunu ve var olduğunu görürüz. Bu bakış açısına göre A.B.D.’de halk bilgisi olmadığını ve endüstrileşmenin halk gruplarını silip, süpürdüğünü iddia etmek anlamsız ve saçma olur. Belki köylülerin sayısında bir azalma vardır, fakat bu sadece halkı oluşturan bir grubun azalmasıdır. Gerçekte endüstrileşme, örneğin bilgisayar halk bilgisi gibi yeni halk bilgisi yaratmaktadır.

Marksist halk bilimciler endüstrileşme sayesinde üretilen veya ondan ilham al-

arak oluşturulan halk bilgisi konusunda ciddi bir katkıda bulunmuşlardır. Onlar halk kavramının hem köylü, hem de işçi sınıfının (proleterya) her ikisini de ihtiva etmesi gerektiğini düşünmüşlerdir, ki bu halkın hem şehirde, hem de şehir dışında bulunması anlamındadır. Bununla birlikte, Marksist teori halkı aşağı sınıflarla ve baskı altında tutulanlarla sınırlaması bakımından hataya düşmüştür. Kuralcı ve sınırlı Marksist teoriye göre, halk bilgisi sınıf protestosunun silahıdır. Halk bilgisinin bazı kısımlarının protestoyu ifade ettiği inkar edilemez. Pek çok halk türküsü, örneğin sosyal hastalıklardan, ırkçılıktan ve diğer meselelerden rahatsızlığı dile getirir. Fakat aynı zamanda muhafazakar bir siyasi felsefe grubunun ideolojisini ifade eden halk bilgisi de vardır. Marksist, teori kendi mantığı içinde biraz daha ileri götürülse, buna göre; mükemmel bir topluma ulaşıldığında, yani ezen ve ezilenin olmadığı veya sınıf farkının bulunmadığı bir topluma ulaşıldığında, baskı altında tutulan bir grup olmayacağı için Marksistlerin halk olarak kabul ettiği bu grubun ortadan kalkmasıyla ne halk kalacaktır, ne de halk bilgisi. Fakat gerçekte fabrikaya ait halk bilgisi ve işçi sendikalarına ait halk bilgisi olduğu gibi, aynı zamanda büyük şirketlerin ve büyük iş adamlarının halk bilgisi de vardır. Örneğin; gezici fıkra dairesi kapitalist hür teşebbüsün ve de şehir yağmacısı bir üç kağıtçının şehir dışındaki çiftçi kızıyla olan ilişkisinin bir yansımasıdır.(A.B.D.’de çok yaygın olan bu tip fıkralarda gezgin satıcılar her defasında çiftçi kızını aldatmakta, onlara hem çeşitli endüstri ürünlerini satmakta, hem de onları cinsel tatminleri için kullanmaktadır.

Halkın bu çağdaş kavramıyla, bir şehir merkeziyle bağımlı bir ilişki içinde yaşayan köylülerin, nispeten tek tip halinde oluşturduğu grubu, halkın ifade ettiği tek anlam olarak daha fazla düşünemeyeceğimizi görürüz. Halk bağımlı bir çeşitlilik değil, bağımsız bir çeşitliliktir. Çağdaş toplumların üyelerini çok çeşitli

halk gruplarının üyeleri olarak görmek zorundayız. Bir yaz kampı (kendine has türküler, kampın başlangıç ritüelleri ve görenekleriyle) bir halk grubunu oluşturabilir. Bu tür halk gruplarının pek çoğu belli bir zamana bağlı (Part-time) halk olarak kabul edilebilir. Yaz kampı tecrübesi belki bir kaç yaz tekrarlanabilir, fakat bir yaz kampı “halkı” olmak, tek tip köylü bir toplumun sürekli üyesi olmakla aynı şey değildir. Bununla birlikte, pek çok yaz kampı halk bilgisi olarak değerlendirilebilecek geleneklere sahiptir. Dahası, aynı şahıs bir yaz kampı üyeliğinde bulunabileceği gibi, aynı zamanda dini,etnik veya meslek ilişkilerine bağlı olarak meydana getirilen daha başka halk gruplarının da üyesi olabilir. Bu gruplar üstüste gelebilir. Örneğin, Katolik bir zenci (Afrika kökenli Amerikalı) bir erkek izci kampına katıldığında, bu kişi büyük bir ihtimalle Katolik halk bilgisini, Zenci-Amerikan halk bilgisini ve Erkek izci halk bilgisini bilir.

Zamana bağlı olarak halk nosyonunun önemli bir sonucu ise,muhtemel **kod değiştirmenin** incelenmesidir. Bir şahıs mensubu bulunduğu bir halk grubundan bir diğerine geçtiğinde, deyim yerindeyse, zihin vitesi ayarlamak zorundadır. Bir adam askerlikle ilgili bir toplantıda öğrendiği bir fıkrayı, kilise tarafından düzenlenen bir toplantıda normal olarak anlatamaz. Yaz kampları gibi zamana bağlı halk gruplarının halk bilgisi toplam veya öneminin, köylü halk bilgisinden çok daha az olduğu iddia edilebilir, fakat inanıyorum ki, bu şekilde düşünmek subjektif bir değerlendirmedir. Bütün halk gruplarının halk bilgisi vardır ve böyle grupların halk bilgisi ifadenin merak uyandırıcı problemlerini üretme çerçevesinde sosyal bir tasdik etmeye ve aynı zamanda bir toplumun iletişimi ve dünya görüşünü ifadeye yüksek bir sanat değeri olan vasıtala katkıda bulunması bakımından diğerleri kadar önemlidir.

Halk gruplarının zengin çeşitliliğini fırka gibi seçilmiş tek bir türden örnekler

kullanmak suretiyle göstermek istiyorum. Ele alınan herhangi bir halk grubu, herhangi sayıda halk bilgisi türünü, örneğin; olağanüstü inanmaları, yemek tarifini, halk oyunlarını araç olarak kullanabilir. Bundan dolayı, herhangi bir halk grubunun halk bilgisini tespit etmek, bir kitap uzunluğuna varan tartışmaya kadar gidebilir. Böyle bir kitapta, bir bölüm efsaneler üzerine, bir diğeri atasözleri hakkında,üçüncü bir bölüm de türküler hakkında vb. olabilir. Benim amacım, özel olarak herhangi bir halk grubunun varlığını tespit etmek değil, “köylülerin” yanında daha pek çok halk grubu olduğunu göstermektir. Bu yolla “Halk Kimdir?” sorusuna kısmi bir cevap vermeyi umuyorum.

Gruplar hakkındaki fıkralar, bu grupların var olduğunu gösterdiği gibi, aynı zamanda onların bir indeksini de verirler. Gruplar hakkındaki fıkralar bazan sadece gruplar üyeleri (ingroup jokes) tarafından anlatılır; bazen de sadece grup üyesi (out-group jokes) olmayanlar tarafından ve bazı fıkralar da her ikisi tarafından da anlatılır. Fıkraların anlatımında, anlatımın gerçekleştiği bağlam (context) oldukça önemlidir. Katolikler papazlık karşısı fıkralar anlatabileceği gibi, Yahudiler de Yahudilik karşısı fıkralar anlatabilir, fakat bu anlatım genellikle grup üyesi bir kişinin bulunmadığı bir ortamda gerçekleşir. Ordu grupları oldukça zengin bir halk bilgisine sahiptir. 1950’li yılların sonlarına doğru anlatılan denizci askerler anlatmasını hatırlıyorum (Buradaki “denizci askerler anlatması” terimi; uzun bir deniz yolculuğunda, karadan saatlerce uzaktayken söylenen anlatımlar için kullanılan yaygın bir terimdir). Fıkra şöyledir; meşhur bir gemi kaptanı inanılmaz derecede iyi bir meslek tecrübesine sahiptir. Yolculuk sırasında herhangi bir terslik olduğunda, bu kaptan hemen kaptan köşkünde bulunan bir şeye danışmak için aşağı koşar ve sonra kararını vermek için gemi kontrol odasına dönüp, örneğin “270 derece sağa dön” veya “ateşe başla” der. Gemide görevli memurlar

ve diğer gemi çalışanları kaptana ilham veya güven veren bu şeyin ne olduğunu merak ederlerse de, kimse bunun ne olduğunu bilmez ve de soramaz. Bir gün tabii bir sebepten deniz yolculuğu sırasında yaşlı kaptan ölür. Kaptanın gizli bilgi kaynağını merak eden ve eski kaptanın yerine geçen yeni kaptan kaptan köşküne gider ve eski kaptanın gizli kasasını açar. Kasanın içinde bir parça kağıt vardır ve kağıdın üzerinde: “dümen solda, sancak sağda” yazılıdır.

Bu fıkra daha başka halk grupları tarafından adapte edilip, mahallileştirilebilir. Örneğin; bankacılık halk bilgisiyle ilgili aşağıdaki parçayı ele alalım: Veznedar olarak bir bankada çalışan bir kişi vardır ve bu kişi her gün iş yerine geldiğinde ilk olarak masasına gider ve en üst çekmeceyi açıp, çekmeceye bulunan bir kağıt parçasına bakar ve sonra kağıdı yerine koyup, günlük hesap işlerini yapar. aynı bankada kesintisiz olarak kırk yıl çalışan ve hesaplarında hiç bir zaman açık vermemiş bu adam nihayet bir gün emekli olur. Adam ayrıldıktan sonra, yıllardır merak-tan çatlayan, ancak adama kağıt parçasının esrarını soramayan mesai arkadaşları hemen adamın masasına gider ve kağıt parçasını ararlar. Kısa bir süre sonra üst çekmeceye kağıt parçasını bulup, okurlar: “Kırmızıyla yazılı rakamlar, siyahla yazılı olan rakamlara eşit olmak zorunda.”¹ Bu anlatımın müzikle ilgili bir başka versiyonu ise şöyledir: “Dünyadaki bütün müzik dinleyicileri ve bütün müzisyenleri tarafından kendisine çok saygı duyulan bir orkestra şefi vardır. Bu şef her konserde orkestraya başlama işareti vermeden hemen biraz önce cebinden bir kağıt parçası çıkarır, onu okur ve geri koyar. Ünlü şef bu uygulamayı kendisini alkışlayan ve onun icrasını beğenen veya beğenmeyen bütün müzisyenlerin karşısında her zaman yapar. Ancak bir akşam, bu büyük şef küçük kağıt parçasını elinden düşürür. Konser yöneticisi veya sunucusu bu kağıt parçasını kazara yerden alır ve hiç bir kastı olmaksızın okur. Kağıtta

yazılı mesaj oldukça kısadır! Kemanlar sağda, viyolonsel solda”.²

Böyle bir bilgiye göre, sınırsız sayıda halk grupları olduğunu görürüz. Deniz kuvvetleri bir tür halkı, bankerler bir diğerini ve müzisyenler de bir başka halk grubunu oluşturur. Dahası, bu grupların her birinin kendisinden daha küçük çaptaki halk gruplarından oluştuğu ortaya çıkarılabilir. Örneğin; müzisyenlere ait halk bilgisinin geneli içinde caz müzisyenlerinin hususi bir halk bilgisini (özellikle de halk konuşmasını) ele alabiliriz. Hususi bir halk grubunun gerçekte daha küçük halk gruplarını içine aldığı düşünmek aptalca bir düşünce değildir. (Halkı bir milletin bir aileye doğru tarif etmedeki düşünce mükemmeldir.) Kaçınılmaz olarak böyle küçük gruplara ait ve onlar hakkında halk bilgisi olup, olmadığı meselesi oldukça önemlidir. Amerikan halk bilgisinde en çok bilindiği kesin olan “papaz ve haham” hakkında çok yaygın olan fıkra dairesini referans olarak kullanmak suretiyle bu önemli noktayı açıklayabiliriz. Bu dairenin düzinelerce örneği hala canlı bir şekilde anlatılmaktadır. 1964’te protestan bir kaynak şahıstan derlenen aşağıdaki metin oldukça tipiktir: “Katolik bir rahip ve bir haham bir gün oto yolda arabalarıyla aynı şerit üzerinde gitmekte, hahamın arabası önde, rahibinki de onun arkasındadır. Bunlar trafik ışıklarının bulunduğu bir noktaya geldiklerinde kırmızı ışık yanar ve haham yavaş bir şekilde frene basıp, ağır ağır ışığa yaklaşır. Ancak rahip, kendisini meditasyon içinde kaybetmiş ve hahamın fren lambalarının yandığını görmeyip 40 millik (65 km) bir hızla hahamın arabasına çarpar ve her iki arabayı da mahveder.

Bir polis arabası onların yanında durur ve İrlanda asıllı, şişman bir polis memuru elinde ceza makbuzuyla yaklaşır. durumu inceleyen ve öndeki arabanın bir hahama, arkadaki arabanın ise bir papaza ait olduğunu öğrenen polis, papaza yaklaşır ve (oldukça bozuk bir aksanla) der ki; “Sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim muh-

terem peder. Fakat bana söyler misiniz haham sizin arabanıza geriye doğru çarptığında ne kadar hız yapıyordu?”³[İrlanda asıllılar koyu Katolik olup, fıkranın içinde verilen polisin papaza gösterdiği saygı buradan kaynaklanmaktadır.]

Amerika Birleşik Devletleri’nde, Katoliklerin ve Yahudiler’in halk bilgisi olduğu ve onlar hakkında halk bilgisi olduğu gerçeğini kabul etmek için tabii ki hiç kimse çok fazla delile ihtiyaç duymaz. Bu anlamda Yahudiler bir halk oluşturduğu gibi, Katolikler de bir halk oluşturur. Çok açık olan ve olmayan ise, bu halk gruplarının çeşitli bir çok küçük halk gruplarını ihtiva edip, etmediği meselesidir. Örneğin; Katoliğin geniş çevresi içinde bir kişi pek çok tarikat bulabilir, ki bunların her birisi kendine has bir hüviyet ve kendi karakteristiğine katkıda bulunan özelliklerle diğerlerinden başka olarak ortaya çıkar. Tipik bir şekilde Dominikanlık, Fransiskanlık ve Jesuitlik, Katoliklik içinde bulunan alt gruplardır. (Her halukarda farklı gruplar geniş veya büyük gruplar içinde mevcuttur. Onların sınıflaması veya büyük bir grup içinde yer alış şekilleri, fıkra anlatıcısının ve dinleyicilerin kimliğine göre değişebilir). Şöyle bir anlatmada yukarıda adı geçen üç grup toplantı halindedir ve toplantının yapıldığı salonunda elektrikler kesilir. Karanlıkla birlikte büyük bir vecd haline gelen Dominikan ayağa kalkıp der ki; “Haydi ışığın ve karanlığın tabiatını ve onların anlamlarını düşünelim!”⁴ Fransiskan; “kızkardeşimiz karanlık şerefine bir ilahi söylemeye başlayalım!” der. Jesuit ise dışarıya gidip, sigortayı değiştirir. Fransiskan’ın daha mistik tavrıyla tezat teşkil eden Jesuit’in pratikliği övgüye değer görünmektedir, fakat Jesuit her zaman aynı şekilde favori olarak ortaya çıkmaz.

“ Bir gemide bir Jesuit ve bir Dominikan vardır. Bunlar arasında küçük bir çekişme söz konusudur. (Tarikatlar arasındaki eski tartışma ve yarışmaları bilirsiniz, işte bu türden bir şey.) İşte böyle, bu iki din adamı bir gemideyken şu veya bu sebepten Jesuit denize düşer

ve hemen köpek balıkları tarafından çevrilir. Bir an için Jesuit’in durumu çok kötü telakki edilir, fakat balıklar bir süre bir daire şeklinde Jesuit’in etrafında yüzer ve daha sonra ona bir şey yapmadan uzaklaşırlar. Aynı gemide bir de laik vardır ve laik der ki; “ Evliyalara rahmet, bu bir mucize!” Buna karşılık Dominikan der ki; “ Hayır, sadece profesyonel nezaket.”⁵ (Burada profesyonel nezaketten kastedilen şey; Dominikan’a göre bir Jesuit’in köpek balıkları tarafından yenilmeye bile değmeyeceğidir.) Katolik olmayanlar arasında tarikatlar içindeki çekişmeler ve sterotiplerin varlığı hakkında nispeten çok az bilgi vardır. Fakat bir iş, Katoliklik içinde hususi halk gruplarının varlığını gruba ait halk bilgisine dayanarak ortaya koyabilir. **Üzerinde durduğumuz noktadır ki, halk gruplarının tanımlı halk bilgisinin kendi içindedir.** Aynı şekilde hareket ederek, bir kişi Musevilik içinde Ortadoks, Muhafazakar ve Yenilikçi Musevilik gibi farklı grupların bulunduğunu ortaya koyabilir.

“Seçkin bir mahallede oturan Yahudi bir çift Chanukah (Musevi Bayramı) ile Cristmas (Hristiyan Bayramı) yeni yıl kutlamaları hakkında çocuklarını yılbaşı ağacından mahrum etmek veya evlerini Hristiyan unsurlarıyla süslemek konusunda bir karar veremezler. Evin erkeği bir çare düşünür. İlk önce Ortadoks bir hahama telefon açıp problemi izah eder ve Yılbaşı ağacı (Christmas tree) alıp, onu süslemekle Hristiyanlığın kendisine vereceği bir zarar olup, olmadığını bunda bir kutsallık var mı? diye sorar. Ortadoks haham bu soruya cevap olarak; ‘Lanet sana!’ (A klog aff dir) der ve telefon ahizesini çarparak kapatır.

Adam şaşırmıştır, fakat daha sonra konuyu yeniden düşünüp Muhafazakar bir hahama sormaya karar verir. Haham meseleyi dinler ve anladığını, durumun nezaketini kavradığını, fakat akla uygun bir şekilde bunda bir kutsallık görmediğini ve adam ve çocuklarının Musevilikle ilgili inançlarına gelecek zarardan kurtulma yolu olmadığını ve kendisinin bu

konuda onlara herhangi bir yardımı olmayacağı söyler.

Son bir çare olarak, baba, Yenilikçi bir hahama danışmaya karar verir. Bu son haham şöyle cevap verir; “Yılbaşı ağacını biliyorum ama “günah”(Broch) nedir?”⁶

Aynı üç grup, Musevilik’te dua ederken en çok söylenen şey olan “şema”nın (Shema) kullanımıyla ilgili olarak bir fıkraya karşılaştırmasına konu edilir. Zebur’da geçen bu üçlü şöyledir: “İşit ey İsrail, Allah bizim tanrımız, Allah tektir (Shema Yisrael, Adanoi Elo haynu, Adanoi Echad).”(Deut:6:4)

Ortodoks bir Musevi şemayı şöyle zikreder; “İşit ey İsrail, Allah bizim tanrımız, Allah tektir (Shema Yisrael, Adanoi Elo haynu, Adanoi).”

Muhafazakar bir Musevi ise şemayı şöyle zikreder; “İşit ey İsrail, Allahı bilmiyorum, tek olduğunu bilmiyorum (Shema Yisrael, I donknow Elo haynu, I donknow Echad).”

Yenilikçi bir Musevi ise Şemayı şöyle zikreder; “İşit ey İsrail, Allah’ı inkar ediyorum, tek olduğunu inkar ediyorum (Shema Yisrael, I deny Elo heynu, I deny Echad).”⁷

Dini inanış terazisinin aşağı doğru giden bir şekilde oldukça dindar Ortodoks Musevi, agnostik düşünce yanında olan bir Muhafazakar tarafından izlendi ve en sonda da Ateist Yenilikçi bir Musevi yer aldı.

Dinden bilime geçsek, benzer alt grupları tarif eden halk bilgisini orada da buluruz. Akademi halk bilgisini teşkil eden aşağıdaki anlatmayı ele alalım: Bir kimyager, bir fizikçi ve bir ekonomist hiç kimsenin yaşamadığı sadece kumsal olan ıssız bir adada hiç yiyecek bir şey verilmeksizin yalnız bırakılırlar. Bu üç bilim adamı adada gezerken kumların arasında bir kutu konserve bulurlar, ancak konserve açacağı yoktur. kimyager içinde buldukları tabii durumdaki varlıkların kimyasal yapılarını inceleyip böylece konserve kutusunu açmak için bir çare aramaya başlar. Fizikçi eline bir taş alır ve hangi köşeden, ne kadar kuvvetle kutuya vurursa

kutunun açılacağını hesaplamaya çalışır. Ekonomist ise konserve kutusunu eline alıp der ki; “ Bu konserve kutusunun açık olduğunu farzedelim.”(Bir başka eş metinde ise; ekonomist “bir konserve kutusu açacağımız olduğunu farzedelim “ der).

Akademik disiplinlerin pek çoğunda; ister fen bilimleri olsun, ister sosyal bilimler olsun, bir kişi teoriyle ilgilenen şahıslar ve pratik problemlerin çözümleriyle ilgilenen şahıslar arasında oldukça ciddi anlaşmazlıklar ve ayrılıklar bulabilir. Ekonomi uzmanları çok sık olarak deneysel bilgi yerine “eğer olsalı” model kurma eğiliminde oldukları için kendilerine ait yorumlarıyla diğer akademisyenlerden ayrılırlar. Fen Bilimleri için de benzer stereotipler vardır. Bir istatistikçi tarafından 1869’da söylenen tipik bir anlatma şöyledir: Bir fizikçi, bir istatistikçi ve bir matematikçi Montana eyaleti üzerinde uçan bir uçağın içindedir. Bunlar uçağın penceresinden aşağı bakarlar ve aşağıda beyaz renkli bir koyun sürüsü içinde tek bir siyah koyun görürler. Fizikçi gördükleri örneğe dayanarak, evrendeki kara koyunların sayısını hesaplamaya başlar. İstatistikçi herhangi bir sürü içinde tek bir kara koyun bulunma ihtimalini hesaplar. Diğer taraftan matematikçi ise hiç bir şey hesaplamaz. Çünkü o, gördükleri sürü içinde en azından kara renkte tek bir koyun bulunduğunu bilmektedir.⁸

Bu gerçeğe göre herhangi bir grup teorik olarak daha küçük alt gruplara ayrılabilir. (Örneğin, fizik dalında çeşitli uzmanlık alanları vardır.) Bu durumda şu soru ortaya atılabilir: Peki bir halk grubu ne kadar küçük olabilir? Tarife yönelik olarak benim savunduğum şey şudur ki, bir halk grubu en azından iki şahıstan oluşmalıdır. İki şahsın jest ve mimikler, argo ifadeler vb. gibi kendilerine has bir gelenekler seti geliştirmesi mümkündür. Böyle bir grup kesinlikle çok dar ve sınırlı “halk” olabilir. Sanıyorum ki bir kişi tarihin sınırlarını test etmek için tek bir kişinin bir “halk” oluşturup, oluşturamayacağını sorabilir. tek bir kişi jest ve mimikler, özel terimler vb. gibi özel durumlarla ilgili

bir set oluştursa o kişi kendi kendine bir “halk” ve onun jest ve mimikleri, kullandığı veya yarattığı şeyler halk bilgisi olur mu ? Ortak çoğunluk yapısı ifade eden halk kavramına bağlı olarak bu soruya hayır cevabını veririm. Şahıslar muhakkak bazı özel şeyler yaratır, fakat benim böyle bir davranışın geleneksel veya halka ait olduğunu rahatlıkla söyleyebilmem için, en az iki şahsın bu yaratmaları paylaşması gereklidir. İki kişiden oluşan bir halk grubu tanımıyorum. Halk bilimi araştırmaları tarafından incelenen en küçük halk grubu şu ana kadar kesinlikle ailedir. Şunu da ifade etmeliyim ki, şu ana kadar incelenen ve halen incelenmekte olan halk gruplarının çoğu, yani dinî, mesleki veya etnik gruplar olsun, binlerce şahıstan oluşmaktadır.

Bir halk grubunun bütün üyelerinin birbirlerini tanımaları gerekmediğini hatırlatmayı faydalı buluyorum. Mormonların halk bilgisi veya oramcı, oduncu halk bilgisinden bahsetsek, bizim üzerinde durduğumuz halk masalları, efsaneler, halk türküleri, olağanüstü inanmalar, halk konuşması vb. konulardır ki, bu konular Mormonlar ve ormancılar tarafından kollektif olarak paylaşılır. Hiçbir ormancı muhtemelen ormancı halk bilgisinin tamamı, bütün dairelerin karışımıyla elde edilenler bütün bölgelerin toplamı olurdu. Çoğu durumda, bir daireyle diğeri arasında örtüşme söz konusu olurdu, yani herhangi iki ormancının repertuarı arasında aynılık olurdu, fakat bu iki şahsın yaşadığı yerler (Maine veya Oregon) ve onların hayat tecrübelerine göre bu aynılık derecesi değişebilir. Muhtemelen iki daireden hiç birisi mükemmelen aynı olmayacak -herhangi iki şahıstan hiç biri tam olarak aynı halk bilgisine sahip olmayacaktır. Anı düşünceden hareketle, iki dairenin ortak bir zemini paylaşmaması (her ne kadar bu mümkün değilse de) en azından teorik olarak mümkündür. Böylece ormancı A ve ormancı B ortak hiç bir geleneği mantıklı olarak paylaşmayabilir, fakat ormancı C ve diğerleri muhtemelen

ormancı folklorunu hem A, hem de B ile paylaşacaktır.

Halk bilimciler çok nadiren halk bilgisinin bir parçasını, bir halk grubunun içinde kaç kişinin bildiğini ve kullandığını araştırmışlardır (Veya halk bilimciler tek bir kaynak şahsın bütün halk bilgisi repertuarını etraflıca incelemeyi konu etmişlerdir. Tek bir anlatıcıdan toplanan halk masallarının oldukça geniş derlemeleri vardır, fakat aynı kaynak şahsın halk türküleri veya halk konuşması veya oyunları hakkındaki bilgisi hiç bir şekilde kaydedilmemiştir.) Avrupa halk bilim araştırmalarında soru tabloları veya formları daha yaygındır, fakat orada bile İrlanda halk bilgisine ait herhangi bir parçanın İrlandalı herkes tarafından bilinip, bilinmediğini ortaya koyan ciddi bir araştırma veya bilgi birikimi bulmak çok zordur.

Bir halk grubunun boyutlarına karar vermenin zorluğunu biraz daha izah etmek istiyorum. Amerika Birleşik Devletleri’nde Reader’s Digest’i (aylık genel kültür dergisi) ele alan halk bilgisi var. Reader’s Digest halk bilgisinden alınan aşağıdaki üç parçanın bir veya daha fazlasını kaç tane Amerikalı’nın işittiğini tahkik etmek kolay bir şey olmasa gerek. Reader’s Digest her ay 18 milyondan fazla nüsha satar ve her nüsha birden fazla kişi tarafından okunur. Reader’s Digest’i düzenli olarak okumayan diğer Amerikalıların çoğu, bu dergiyi belki bir doktor veya dışınınin bekleme odasında, şu veya bu zamanda okumuştur. Ben bu dergiyi okuyan veya belli bir ölçüde Reader’s Digest’i tanıyan Amerikalıların sayısının tamamının alıntı yapacağımız üç fıkranın hepsini de işitmiş olamayacaklarını söyleyebilirim. Fakat bu fıkralar mevcut ve kaynak şahıslardan da derlenebilir ve böylece biz tartışmasız bir delile sahip oluruz ki, bu fıkraları yaratan, yayan ve onlardan hoşlanan bir halk da mevcuttur. Açık bir ifadeyle belirtmek gerekirse, ben halkı oluşturan sayının ikiden daha fazla olması hariç, kaç tane Amerikalı’nın onu oluşturduğunu bilmiyorum.

Soru: Bir WASP’ın (White-Anglo-

Saxon-Protestan) bilgi sahibi olmamasını nasıl sağlarsın?

Cevap: Reader Digest'ini elinden alarak.

Soru: Bir WASP'ın yanlış bilgi sahibi olmasını nasıl sağlarsınız?

Cevap: Dergisini (Reader Digest'ini) geri vererek.⁹

Bu fıkranın kendisi, konu ettiğimiz halk kavramına WASP lar'ı dahil etmemizi tavsiye edebilir. WASP halk konuşmasının bir parçasıdır ki Beyaz tenli Anglo-Saxon Protestan için kullanılan geleneksel bir kısaltmadır. (Halk bilgisinin bir parçası olarak WASP'ın Amerikan nüfusunun oldukça büyük bir kısmı tarafından bilindiğini ve kullanıldığını sanıyorum.) Bu tür fıkralar, kısa haberler, özetler ve orta seviyedeki Amerikalı'nın eğilimleriyle ilgili bilgiler hakkında yorumlar yapar ki, böyle kısa özetlerdeki basit yanlışlardan bahsetmeye bile gerek yoktur.

"Yıldız gibi Parlayan Bayrak" (Star Spangled Banner) adlı şarkının Reader Digest versiyonunu biliyor musunuz?

Bu fıkra Reader Digest'in malzemeleri, hatta kitapları kısaltma eğilimi ve aynı zamanda vatanseverlik konularındaki yayıncılık eğilimini teyit eder. Aşağıda vereceğimiz üçüncü örneğimiz yazının formüleleştirme kalitesini, politik muhafazakarlık ve dinin genel temalarını istismarını gösterir: Bir adam jeofizikle ilgili bir araştırma yapmaktadır ve ona küçük bir kulübede Kuzey Kutbu'nu altı ay inceleme görevi verilmiştir. Adam hergün dışarı çıkıp, ne kadar yağış olduğunu kaydeder. Bu adamın kaldığı kulübede okuyabileceği tek şey, 1945'ten yığınlarca Reader Digest dergisidir. Adam bir süre bunları okuduktan sonra kendi kendine şöyle düşünür; "Pekala, sanıyorum Reader Digest'e bir hikaye yazabilirim, çünkü bu derginin ve hikaye türünün ne olduğunu artak biliyorum." Bu düşünceyle adam bir hikaye yazar ve Reader Digest'e gönderir. Bir süre sonra adam, gayet güzel bir zarfa konmuş bir mektup alır ve mektupta şöyle yazmaktadır; "Saygıdeğer Beyefendi,

Göndermiş olduğunuz 'Bir Kutup Ayısıyla Cinsel İlişkide Bulundum' başlıklı yazınızdan çok hoşlandık. Fakat, bizim dergimiz bir aile dergisidir ve sizin yazınız bizim dergimizin muhtevasına uymuyor, ama sizin sitilinizi çok beğendik. Denemeye devam edin. "

Adam bir yerde yanlış yaptığını düşünür ve bunun üzerine üçyüz sayı kadar Reader Digest okur ve der ki; "Oh, sanıyorum şimdi anladım." Başka bir hikaye yazıp, gönderir. Çok geçmeden çok daha güzel bir mektup alır; "Saygıdeğer Beyefendi, sizinle çok ilgileniyoruz ve sizin yazmış olduğunuz 'Bir Kutup Ayısıyla FBI İçin Cinsel İlişkide Bulundum' adlı hikayeniz bizi çok memnun etti. Fakat, hala biz bir aile dergisiyiz ve Bay ve Bayan Amerika'nın dergimizde aradığının bu olduğunu sanmıyoruz. Ama, lütfen, lütfen yazmaya ve yazdıklarınızı bize göndermeye devam edin, sizin stilinizi çok beğeniyoruz."

Adam bu ikinci mektup üzerine biraz daha Reader Digest okur ve nihayet bir başka hikaye yazıp, gönderir. Bir hafta sonra içinde çek bulunan bir mektup gelir ve mektupta şöyle yazmaktadır; "Tebrikler Bayım, hikayenizin karşılığı olan çek ilişiktir. Hikayenizi yayımlamak üzere kabul etmiş olmaktan dolayı çok mutluyuz ve yazmış olduğunuz 'Ben Bir Kutup Ayısıyla FBI İçin Cinsel İlişkide Bulundum ve Tanrıyı Buldum' adlı hikayenizi gelecek sayımızda yayımlayacağımızı duyurmaktan çok memnunuz"¹⁰ (Bu fıkranın bir başka eş metninde Anti-komünist tema komik bir şekilde verilmekte, gönderilen son yazı şu başlığı taşımaktadır; "Ben Bir Rus Ayısıyla FBI İçin Cinsel İlişkide Bulundum ve Tanrıyı Buldum." Bir kaynak şahıs bu fıkranın 1949 yılında New York çevresinde çok yaygın olduğunu belirtmiştir.)

Bu parçalar halk bilgisini oluşturursa -ve ben bunların hangi temele dayanarak halk bilgisinden dışlanabileceğini bilmiyorum - buna göre "Halk Kimdir?" sorusuna şu cevabı vermemiz gerekir: Bu parçaları anlatan veya dinleyen herhangi bir kişi-

dir. Söz konusu edilen halkın üyeleri bir aile veya bir bölge veya bir din, meslek veya etnik grubla sınırlı değildir. Şimdi biz 19. yüzyılda halkın okuma-yazma bilen bir toplumda cahil kesim olarak tarif edilmesindeki yetersizliğe dönebiliriz. Bu durumda halk (ve kağıt parçaları üzerinde yazılan mesajlar “iskele -sancak” durumunda) okur-yazar. Onlar bir ülkenin içinde dağıtılan (aşlında milletlerarası olan) bir derginin düzenli veya en azından, arasına o dergiyi alan okuyucularıdır. Bu örnekte halk ne taşralı, ne de alt sınıftır. Eğer bir kişi böyle bir ayrımla ilgileniyorsa ve böyle etiketler kullanmak istiyorsa, onların pek çoğu kesinlikle şehirli ve orta sınıftandır. Çağdaş bir halk bilimci için, şehirli bir halktan bahsetmede herhangi bir ikilem yoktur. Taşralı halk olduğu gibi, şehirli halk da vardır.

Kısaca üzerinde durmak istediğim son bir konu kalıyor. Bu, bir tarafta bilim ve teknoloji, diğer tarafta halk bilgisi ve ikisi arasında ilişkidir. Kısmen de olsa halk bilgisi yanlış bir şekilde cehaletle ilişkilendirilmiş, yanlış bir şekilde okur-yazarlık arttıkça, halk bilgisinin azalacağı farzedilmiştir. Teknoloji, özellikle de iletişim tekniklerini hızla geliştiren teknoloji, halk bilgisinin azalmasına ve yok olmasına katkıda bulunan bir faktör olarak kabul edilmektedir. Bu doğru değildir. Telefon, radyo, televizyon, fotokopi makinası vb. gibi teknolojik yaratmalar halk bilgisinin nakledilme hızını arttırmaktadır. Bir ülkenin bir ucundan diğerine ulaşmak için günler, haftalar hatta aylar gerekirken şimdi dünyanın etrafında bir dakika içinde dolaşabilmektedir. Dahası teknolojinin kendisi halk bilgisinin konusu haline gelmektedir. Deneyler üzerinde çalışan bilim adamları (ve mühendisler) kendilerine has halk bilgisiyle bir halk grubu oluşturur. Örneğin, Murphy'nin Kanunu ve onun tabii sonuçları bu grubun halk bilgisine mükemmel bir örnektir. Murphy'nin Kanunu'nun pek çok değişik şekli mevcut, fakat en yaygın olanı “Bir şey yanlış gidecekse, o öyle gidecektir.” Evreni prensip-

ler ve kanunlara indirgemeye yönelik bilimsel eğilimin bu geleneksel paradisinde, biz tecrübeye dayalı yanlışların bir “kanun” içine yerleştirilebildiğini görürüz ki, bu kanun koyma bilimsel topluluğun iki önemli arzusu olan tahmin edebilirlik ve düzenliliğini garanti eder.

Buna göre teknolojik halk bilgisini yok etmediği gibi, halk bilgisinin yayılmasında ve aktarılmasında hayati öneme haiz bir faktör haline gelmekte ve yeni halk bilgisi oluşumuna da heyecan verici bir ilham kaynağı olmaktadır. Bilgisayarın doğuşu günümüz dünyası üzerinde teknolojinin etkisini sembolize eder. Vurgulamak istediğim konu şudur ki, bilgisayar halk bilgisi ve bilgisayar hakkında halk bilgisi vardır. Bir kişi bilgisayar programcıları arasında özenle düşünülmüş ve oldukça teknik, grup içinde anlatılan fıkralar bulabilir. Bunların bir kısmı program isimlerini ihtiva ettiği gibi, diğer bir kısmı da çeşitli bilgisayar dillerinin terminolojisinde ustalaşmayla ilgili olabilir. 1958'e kadar geri götürülebilen bir fıkra, bilgisayarla metaforu halletmenin zorluğunu ele alır. Buna göre “ruh arzu ediyor, fakat beden zayıf” ifadesi bilgisayar tarafından yorumlanmıştır: “Likör iyi ama et berbat.”

Hatta Amerikan halkının oldukça geniş bir kısmı bilgisayarı çağdaş halk bilgisinde bir karakter değilse bile bir özellik olarak kabul etmektedir. Tanrının tabiatı ve insanlığın tabiatı gibi geleneksel bazı konular bilgisayar halk bilgisinde yeni kıyafetlerde ortaya çıkmaktadır. İnsanlığın yerinin makinalar tarafından doldurulması korkusu bu tür halk bilgisinde en temel bir konudur. (Çalışanların endişesi olan fabrikalarda gittikçe artan otomatiklik tarafından yerlerinin doldurulabileceği oldukça gerçektir.) Bilgisayar fıkralarının çoğu, dünyada mevcut bilgi birikiminin tamamının bir bilgisayara yüklenmesi ihtimalinin öne sürülmesi şartıyla başlar.

Tartışmayı bu çağdaş halk bilgisinden üç örnek aktararak kapatayım.

1) Dünyadaki en iyi bütün bilim adamları biraraya gelir ve nihai soru olan “Allah var mıdır?” sorusuna bir cevap bulmaya karar verirler. Bunun için bu bilim adamları çok karmaşık, büyük ve dünyanın o ana kadar görmediği en mükemmel bilgisayarı yaparlar, Bilim adamları, dünyada mevcut bütün bilgiyi bu bilgisayara yüklerler ve nihayet soruyu sormak için her şey hazır. Soruyu yüklerler ve makina bir süre aşağı, yukarı tarama yapar, pır pır edip vızlar ve uğultulu sesler çıkarır. Sonuçta cevap gelir “şimdi var!”¹¹

2) Şüpheli (Tanrının varlığından şüphelenen) birisine dünyadaki en büyük bilgisayar tesisi gezdirilir. Ona, insanlığın sahip olduğu bütün bilgilerin gösterilen bilgisayara yüklendiği ve istediği herhangi bir soruyu bilgisayara sorabileceği söylenir. Bilgisayar bu kişinin soracağı herhangi bir soruyu cevaplayacaktır. “Herhangi bir soru mu?” der adam. Kendisine “evet, herhangi bir soru” der. Adam şu soruyu sormak istediğini söyler. “Babam şimdi nerede?” “Güzel” der bilgisayar operatörü ve soruyu bilgisayara yükler. Bir kaç dakikalık ışık yanıp, sönmeye ve bir seri tıktırdan sonra, bilgisayar çıktısında şöyle bir cevap gelir: “Babanız; Baja-California kıyılarındaki balık avındadır.” “Doğru mu?” diye bilgisayar operatörü adama sorar. Adam “hayır, yanlış” der ve ekler; “ babam Bilimin Gelişmesi için Amerikan Kurumu’nun Denver’deki toplantısındadır.” “Emin misiniz?” diye bilgisayar operatörü sorar. Adam: “Evet. Ben daha dün gece onunla konuştum.” “Peki bir daha deneyelim.” Soru yeniden yüklenir. “Babam şimdi nerede?” Yine ışıklar ve tıktır sesinden sonra yazılı çıktı gelir, “Babanız, Baja-California açıklarında balık avında.” Bu noktada bilgisayar tesis görevlisi ciddi olarak endişelenir. Tesisin kurulması milyonlarca dolara mal olmuştur. “Bir defa daha deneyim.” Bu defa, “Babam şimdi nerede?” sorusuyla birlikte bütün hafıza bankalarını araştıracak ilave bilgi de bilgisayara yüklenir. Işıklar ve tıktırdan sonra yazılı çıktı görü-

nür, “Babanız Baja-California açıklarında balık avında; annenizle evli olan adam ise Bilimin Gelişmesi için Amerikan Kurumu’nun Denver’deki toplantısındadır.”¹²

Şahsi bilgi toplamada bilgisayar kullanmanın bir kişinin kendi kendine bileceğinden bilgisayar dosyalarının o kişi hakkında çok daha fazla bilgi sahibi olacağı konusunda oldukça yaygın ve gerçek bir endişe vardır. Gittikçe artan bir şekilde insanlar kendi şahsi dosyalarına ulaşma hakkı istiyor (ve ulaşıyor). Şu son örnek, sonuçta insanı makinadan ayırmamızı- fıkra anlatma işlemi de dahil olmak üzere- halk bilgisinin kendisi olduğunu gösterir(veya gösterir mi?)

3) Çok yüksek seviyede, süper bir bilgisayar yapılır ve dünyadaki bütün bilgi bu bilgisayara yüklenir. En iyi bilim adamlarından bir grup şu soruyu yüklerler. “Herhangi bir zamanda bilgisayar insanın yerini alacak mı?” Tıkır tıkır, vız vız sesleriyle bilgisayar ışıkları yanıp söner. Nihayet küçük bir bilgisayar çıktısı gelir ve çıktıda şöyle yazılıdır. “bu bana bir hikayeyi hatırlatıyor.”

Halk kimdir? Diğerleri arasında, biziz!

DİPNOTLAR:

* - Bu makalenin İngilizcesi; Alan Dundes. **Interpreting Folklore.** Indiana (Bloomington): Indiana University Press, 1980. pp. 1-19’da yayımlanmıştır.

1 -Bu metin Martinez- California’da, Johanny Green ve Pamela Yazman adlı iki öğrencim tarafından bir bankanın müdür yardımcısı olan Laura Kingston’dan Aralık 1975’te derlenmiştir. Yazarın kendi repertuarından gelen fıkralar özellikle belirtilmemiştir.

2 -Bu metin California eyaletine bağlı Humboldt’da orkestra şefliği yapan Charles Fulkerson tarafından söylendiğinde Andrea Magnani tarafından duyulmuş ve onun tarafından Mart 1974’te derlenmiştir. Şu husus da kaydedilmelidir ki, dinliyiye göre kemanlar solda, violalar sağda olmalıdır.

-
- 3 -Bu metin Philips Lyons tarafından San Francisco'da Ed Prentice'den Temmuz 1974'te derlenmiştir.
- 4 -Bu metin Michael McKenna tarafından Carl N. Cole'den Berkeley'de Haziran 1964'te derlenmiştir. Bay Cole bu anlatmayı Saint Louis civarında gittiği Passionist Seminary'de 1950 yılında işittiğini belirtmiştir.
- 5 -Bu metin de Michael McKenna tarafından laik bir Katolik papaz, Peder Adrian McKenna'dan Oakland'da, Temmuz 1964'te derlenmiştir.
- 6 -Bu metin Marcia Skolnick tarafından bir psikiyatrist olan babası Dr. Alex Skolnick'ten, San Mateo-California'da, Aralık 1964'te derlenmiştir. Yenilikçi, Yahudiliği "kansız kanama geçirmek" diyerek tasvir eden Dr. Skolnick bu fıkrayı ilk defa San Francisco'da, 1958'de duyduğunu söylemiştir.
- 7 -Bu metin Michael Ziegler tarafından Kasım 1976'da kendisinden derlenmiştir. Kendisi bu fıkrayı Oaklan'daki Siani Sinagog'unda, 1974 yılında, muhafazakar bir haham olan babası, Haham Harold Schulweis'ten duymuştur.
- 8 -Bu fıkra, 1969 Güz sömestresinde Yüksek İstatistik dersi anlatan Berkeley'deki California Üniversitesi, İstatistik Bölümü hocalarından Profesör Lester C.Dubins tarafından anlatılmış ve bu dersi alan mühendislik fakültesi öğrencilerinden biri tarafından derlenmiştir.
- 9 -Bu metin John Morthland tarafından Mart 1969'da kendisinden derlenmiştir. Kendisi bu fıkrayı ilk defa 1967'de Berkeley'de duymuştur.
- 10 -Bu metin Lia Jackson tarafından Carolina Clare'den, Berkeley'de, Ocak 1965'te derlenmiştir.
- 11 -Bu metin Joyce Pavis tarafından Crandall Bay'den, Berkeley'de, Nisan 1964'te derlenmiştir.
- 12 -Bu fıkra benim duyduğum bir fıkradır, fakat fıkranın esas versiyonunda konu Denver'deki bir işçi organizasyonu toplantısında geçmektedir. 1960 yılında duyduğum versiyonda Denver fıkrada adı geçen esas şehirdir.
- American Folklore 84 : 31-41
- 2- BOGGS, Ralph Steele 1948. "Lo 'primitivo' y Lo Material en el Folklore" Revista del Instituto Nacional de la Tradicion I: 30-35.
- 3- BURNE, Charlotte Sophia 1914. The Handbook of Folklore. London: Sidgwick & Jackson.
- 4- DUNDES, Alan 1965. The Study of Folklore. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- 5- DUNDES, Alan 1966. "The American Concept of Folklore". Journal of the Folklore Institute 3: 226-249.
- 6- FOSTER, George M. 1953. "What is Folk Culture?" American Anthropologist 55: 159-173.
- 7-HULTKRANTZ, Ake 1960. General Ethnological Concepts. Copenhagen : Rosenkilde and Bagger.
- 8- JACOVELLA, Bruno 1948. "Nota de la Redaccion." Revista del Instituto Nacional de la Tradicion I: 35-38.
- 9- LANG, Andrew 1884. "The Method of Folklore." In Custom and Myth, pp. 10-28. Landan: Langmans, Green, and co.
- 10-LEGROS, Elisee 1962. Sur les noms et les tendances du folklore. Liege: Editions du Musee Wallon.
- 11-PARADES, Americo 1969. "Concepts about Folklore in Latin America and the United States." Journal of the Folklore Institute 6: 20-38.
- 12- REDFIELD, Robert 1947. "The Folk Society." American Journal of Sociology 52: 293-308.
- 13- SIMPSON, Georgiana R. 1921. Herder's Conception of 'Das Volk'. Chicago: University of Chicago Libraries.

BİBLİYOGRAFYA

- 1-BAUMAN, Richard 1971. "Differential Identity and the Social Base of Folklore." Journal of

KENNETH S. GOLDSTEIN (1927 - 1995)*

Yazan: Dan BEN-AMOS
Çev.: Dr. Nebi ÖZDEMİR**

Ârâmice bir atasözü “insanın bu dünyadan göçtüğünde arzuladığının yarısından daha fazlasının elinde olmayacağını” belirtir. Kenny Goldstein, 11 Kasım 1995 yılında 65 yaşında vefat ettiğinde, arkasında tamamlayamadığı yazılar, kopyalayamadığı şarkılar ve kaydedemediği şarkıcılar bıraktı. Ancak, kendisinin yazmadığı kitaplar ve makaleler öğrencileri ve arkadaşları tarafından daha sonra kaleme alındı. Her zaman mükemmel bir öğretmen olan K.Goldstein, aynı zaman da Folklorun hahamı durumundaydı. O, en çok çevresini kuşatan öğrencileriyle birlikte folklor konularındaki sohbetlerin içinde kayboldukları ve bir türlü zamanında bitmeyen, uzun seminer tartışmalarından hoşlanırdı. Bu tartışmalar sık sık seminer odasından, O’nun ve eşi Rochelle’nin öğrencilerine açtıkları evlerine ya da Goldstein’in her şeyin kolayca bulunabildiği kütüphanesine taşınırdı. Üstün öğreticiliğinden dolayı almış olduğu “The 1967 Lindback Foundation Award for Distinguished Teaching” adlı ödül, O’nun en çok değer verdiği profesyonel ödüdür.

20 yıldan fazla bir süre bölüm başkanlığı yaptıktan sonra, 1992 yılında emekli olduğunda zihnindeki her şeyi kitaplara dökmeceğini ve 25 halk şarkısı kitabını yazacak kadar elinde malzeme bulunduğunu söylemişti. Gerçekten de bu kadar malzemeye sahipti, ama bizim bildiğimiz gibi O da masasının veya bilgisayarının başına geçerek yıllardır beklediğimiz kitapları bir türlü yazmayacağını biliyordu. Bu durum, Kenny’nin insanları, kitaplardan daha fazla sevmesinden kaynaklanıyordu. O, arkadaşları, koleksiyoncular

ve öğrencilerinden oluşan bir grup içinde büyüdü, gelişti ve başarılı oldu. Özellikle öğrencilerinin kendisini, bir “mistik ya da guru” (ölümü üzerinden aylar geçse de bazıları O’nu bu adla anmaya devam etmektedir) olarak görmelerinin yanında O, en pragmatik şekilde onların, bir bilim dalı, bir meslek ve hatta bir iş olarak Folklore yönelmelerine rehberlik etmiştir. Böylece, öğrencilerinin yaşamlarına yön vermiştir. Çoğu kez Goldstein, üniversitedeki kadroların uygun olduğu durumlarda, henüz tomurcuklanmakta olan folklorculara “sizi Penn’de (Pensilvanya Üniversitesi’nde) görmek istiyorum” diyerek teşvik etmekten de geri kalmamıştır. Nitekim bu genç folklorculardan birkaçının da üniversitede kadro almasını sağlamıştır. Pensilvanya Üniversitesi’nin “Folklore and Folklife” Bölümü’ndeki çoğunluğumuz fakültedeki pozisyonlarımızı O’nun kişisel gayreti ve nüfuzuna borçluyuz. Folklore and Folklife Bölümü’nü MacEdward Leach kurmuş olmasına karşın, Kenny hayran olduğu rehberinin (MacEdward Leach) öngörüsünü başarmak için, Folklor gibi geleneksel olmayan disiplinlere karşı eşitsizliğin arttığı bir dönemde bu bölümün geliştirilmesi ve yaşatılması görevini üstlenmiştir. Bu nedenle de Kenneth Goldstein, kampüste “Mr.Folklore” adıyla tanınmıştır.

Kenny Goldstein, 17 Mart 1927 yılında Brooklyn’de doğmuştur. Balık burcundan olması nedeniyle, daha sonraki yaşamında evini balık ve balıkçılarla ilgili kara kalem ve yağlı boya resimlerle ve tablolarla süsleyecekti. Belki de, Newfoundland ve Labrador’daki balıkçılıkla

geçimlerini sağlayan toplumların denizci folkloruna ilgisi, burcunun etkisiyle ortaya çıkmış olabilir. 1946 yılında askerliğini yaptıktan sonra, 1949'da iş idaresi bölümünden dereceyle mezun olduğu City College of New York adlı okula girdi. 1951 yılında M.B.A derecesi aldı. Fairchild Publication adlı kurumda istatistik uzmanı olarak çalışırken, amatör İngiliz Adaları ve Birleşik Devletler, Kanada ve Avustralya'nın halk şarkıları ve müzikleriyle ilgilenmeye başladı. Bu ilgi, daha sonra O'nun bütün yaşamını kuşatacak bir uğraşa dönüştü. 1950 ve 1960'ların ilk yıllarına kadarki dönemde Jean Ritchie, the Reverend Gary Davis, Lighthnin' Hopkins, Ewan MacCall, A.L.Lloyd, Sonny Terry, Brownie McGhee ve diğer pek çok ünlü şarkıcıdan "*Stinson, Folkways, Prestige ve Riverside Records*" gibi etiketler altında 500'den fazla kayıt yaptı. Bu kayıtlar arasında "The English and Scottish Popular Ballads (The Child Ballads)" adlı set (Riverside, 1956) eşi bulunmaz bir klásiktir. "Banjo Songs of the Southern Mountains" (Riverside, 1957) gibi saha kayıtlarının pek çoğu da, folklor kayıtlarında yeni standartlar getirmesi nedeniyle halk şarkısı kayıtlarının kilometre taşları olarak kabul edilmektedir. Bu kayıtlardaki ve diğer kayıtlardaki notları, tam anlamıyla bilimsel olmamasına rağmen çok tutulmuştur. Kenny, İngilizce halk şarkıları alanında önde gelen bir otorite olarak kabul edilmiştir.

Bütün bu çalışmalarına rağmen Goldstein, Folklor alanında resmî- akademik bir eğitim alması gerektiğini hemen farketmişti. İlk önce Pensilvanya Üniversitesi'nin Antropoloji Bölümü'ne kaydoldu. Daha sonra, aynı üniversitede MacEdward Leach'ın Folklor programını kurmasıyla birlikte bu programa devam etmeye başladı ve 1963 yılında o güne kadar üniversitede hiç kimseye verilmeyen "folklor doktoru" payesini alarak mezun

oldu. Goldstein , akabinde aynı fakülteye atandı. 1969 yılında Folklore and Folklife Bölümü'nün yardımcısı (Don Yoder ile birlikte), 1971 yılında da başkanı oldu ve 1972 yılında emekli oluncaya kadar birkaç ara ile bu görevini sürdürdü.

A Guide for Field Workers in Folklore (Folklor Alanındaki Saha Derleyicileri İçin Bir Rehber; Eser 1977 yılında Türkçeye, 1982 yılında da Çinceye çevrilmiştir) adıyla 1964 yılında basılan doktora tezi, Kenneth Goldstein'i folklor alanında büyük ilerleme,patlama ve entellektüel değişikliklere neden olanların en ön safında yer almasını sağlamıştır. Richard Dorson, Onu folkloru yeni bakış açıları, yaklaşımlar getiren "Young Turks(Genç Türkler)" arasında saymıştır. Kenny'nin şahsi katkısı, saha araştırmalarında yaptığı devrimdir. Kenneth Goldstein, Fullbright Bursu ile 1959-1960 yılları arasında İskoçya'ya gittiğinde, folklor alanındaki saha derlemelerinde seyahat yöntemi kullanılıyordu. Bu yöntem, sahada (kırsal alanda) kalmak yerine, oralara düzenlenen seyahatleri kapsamaktaydı. Araştırmalar yapmak ve şarkıcılar ile hikâyecilerden derlemeler yapmak için en uygun zamanlar olarak hafta sonlarından-ya da çoğunlukla yaz aylarından- yararlanılırdı. Dorson'un Bloodstoppers and Bearwalkers: Folk Traditions of the Upper Peninsula (Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1952) adlı kitabını meydana getirdiği Michigan'ın yukarı bölgelerini kapsayan 5 aylık gezisi, bu yöntemin uzatılmış bir uygulamasıdır. Antropologlar, araştırmalarını yaparken uzun süre bir cemiyet içinde yaşadılar, fakat o toplumun folkloruyla çok az ilgilendiler. Kenneth Goldstein, folklorun araştırma sahasındaki metodolojik değişimi gerçekleştiren kişidir. Sonrakiler Onu takip etmişlerdir.

Kenny, Edinburg Üniversitesi'ndeki the School of Scottish Studies ile yakın ilişki kurdu ve Strichen'in Kuzey Buc-

han toplumu içinde yaşayarak Buchan District (Bölgesi) ile Aberdeenshire'in folklorunu incelemeye başladı. Uzun süreli folklor araştırmalarında kullanılacak herhangi bir modelin bulunmayışı, Kenny'i tam anlamıyla kendi metodunu yaratmak zorunda bırakmıştır. Pek çoğumuz Onu şarkıları, pulları ve kitapları ile balad broşürlerini toplayan bir koleksiyoncu olarak bilirdik ve bu yüzden de sahadaki derleme çalışmaları Onun kişiliğine de çok daha uygun olacaktı. Fakat, Kenny bir fen adamıydı. Folklorcu olarak Kenneth Goldstein, derleme çalışmalarını bir amaç olarak değil, araştırmanın önemli bir evresi olarak kabul etmiştir. Goldstein, laboratuvarında folklor alanında kullanılabilir bir yöntem bulmaya çalıştı. Bu çabaları sırasında antropolojiden çok psikoloji alanındaki fikirlerden yararlanmış ve belirli folklor biçimlerinin nakil ve gösterimindeki sapmaları incelemek için birkaç proje üzerinde çalışmaya başladı. Onun "Induced Natural Context" metodu, folklor ile psikolojinin birbirine yaklaşmasının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Folklor gösterimlerinin katılımcı gözlemcisi olarak Kenny'nin gözlerinde her zaman deneyselliğin parıltısını görmek mümkündü. O, sahaya her zaman kontrolü altında olmayan durumlar altında dahi zihninde yarattığı bir plânla yaklaşırdı ve araştırmasının yürütülmesi ile ilgili olarak da bir rapor hazırlardı. Bu yöntemle, İskoçların bilmece sorma ve cevaplama geleneği, Philadelphia çocuklarının sayışmaca söyleme geleneği ve İskoç ailelerinin anlatı gelenekleri hakkında yazı yazmıştır. Büyük bir olasılıkla, bilimsel analitik çerçeve için bu araştırma, öğreticilik ve idarî görevleriyle birlikte Kenny'nin kaydettiği pek çok şarkı metnini yayımlamasını engellemiştir. Çünkü O, sadece metnin yayımlanması ile tatmin olmuyor ve daima büyük miktardaki

kayıtların incelenmesi için uygun bilimsel açığı bulmaya çalışıyordu.

Bununla birlikte, bilimsel bir metot için çabaları Onu, çözümleyici-deneysel bir bilim adamı haline getirmedi. Aksine Goldstein, kendini tamamen fikirlere ve insanlara adanmış çok sıcakkanlı ve duygusal bir insandı. Başkalarına olan bu derin ilgisi nedeniyle de folklor sahasının büyük bir öğretmeni ve saha araştırmacısıydı. Pek çok güç durumlar karşısında O, teklifsizlik silahını kullanarak buzları kırabiliyordu. Doğal olarak, idarî bağlamda duyguların ve teklifsizliğin sınırlandırılması gerektiğini uygulamalarıyla gösterirdi. O, yaşayabileceği muhtemel hayal kırıklıklarını önceden tahmin ederek yüzleşmeler olarak kabul ettiği böyle toplantı veya görüşmelere kendini istatistik bilgileriyle hazırlardı. O, öğrencilerinin mutluluğunun ve bölümünün tartışıldığı her ortamda ve bir yanlış düzeltmek için tartışırken kavgacı bir kişi olurdu. Aynı heyecanlı yapısı, Onun American Folklore Society için yaptığı çalışmalarda da kendisine güç verirdi. 1965'ten 1972 yılına kadar sürdürdüğü AFS(American Folklore Society) sektereterliği-haznedarlığı görevlerinde olduğu gibi, Kenny kurumun ihtiyaç ve sorunlarını birlikte değerlendirmiştir. Onun görev yaptığı bu dönem AFS'nin büyüme dönemi olmuştur. 1960'larda (akademik) derecelerini alarak profesyonel kariyerlerine başlayan pek çok öğrenci, Kenny'yi folklor alanının ileri gelenlerinden biri olarak kabul etmeye başladılar. O, AFS'deki görevinin, rehberi MacEdward Leach'inki gibi, süresiz olmadığını anlayarak AFS'nin idarî görevlerini Richard Bauman'a devretti. O, basiretiyle genç meslektaşlarını teşvik etmenin yanında, iyi yetişmeleri için onlara oda (araştırma mekânı, çalışma ortamı) vermenin de gerekli olduğunu kabul etmiştir. Daha sonraki yıllarda da kurumla olan bağlantısını hiç kesmedi.

1975-1976 yılları için AFS başkanlığına seçilmesiyle liderliği onaylanmış oldu.

AFS başkanlığı gibi, tecrübeli bir bölüm başkanı olarak Memorial University of Newfoundland adlı üniversiteye de çeşitli katkılarda bulundu ve 1976-1978 yılları arasında bu üniversitenin Folklor Bölümü başkanlığını yaptı. Her zaman hırslı bir saha araştırmacı olan Kenny Goldstein, bu görevi sırasında Newfoundland balıkçı toplumlarının folkloru üzerine kapsamlı bir araştırma projesine başladı. Newfoundland'deki projesi üzerinde çalışırken kansere yakalandı.

Kenny, ne kadar akademik ve bilimsel konulara, hadiseler kendisini kaptırsa da, hiç bir zaman toplumla olan bağı koparmamıştır. Philadelphia Folksong Society'nin kurucu üyelerinden biri olan Kenneth Goldstein, teknik yeteneğini, bilimsel bilgisini ve uygulamadaki idarî hünerlerini bu kurumun faaliyetlerinde kullanmış ve yıllık halk şarkısı festivalinde de aktif olarak görev almıştır. Evini genç şarkıcılara açmış ve onların bilimsel açıdan gelişmelerinin yanında, meslekî açıdan da yükselmelerini sağlamıştır. 1950-1960'larda halk şarkılarının yeniden canlanmasına katkıda bulunmuş ve akademik eleştirilere karşı çıkarak halk şarkıları alanında gelişmenin devam ettiğini savunmuştur. O, hem analitik bilim dünyasında hem de kitle iletişim dünyasında itibarı ve dürüstlüğü ile yaşayan birkaç kişiden biriydi. O, hayret uyandıracak derecede yüksek sosyal ve bilimsel fikirlerini, ticaret dünyasının dirayetli kavrayışıyla birleştirme yeteneğine sahipti. Öğrenciliğinde başlayan eski kitaplara olan merakı, ömrünün sonuna kadar devam etti. Şirketi, Folklore Associates aracılığıyla orijinal kitaplar yayımladı ve baskısı bitmiş folklor klâsiklerinin yeni baskılarını yaptı. Bir saha araştırmacı olarak Goldstein, kayıt ekipmanı ile görüşme veya kayıttaki yerleşimin psikolojik

etkisini çok merak ederdi. Aynı zamanda, keman çalmaktan da çok hoşlanırdı. En iyi kayıt kalitesini elde etmek için doğru açıda, doğru mikrofonu yerleştirebilen bir kayıt mühendisinin yeteneğine sahipti. O, katıldığı halk şarkısı festivallerinde, hatta kendisinin düzenlediği konserlerde ve çok sevdiği Doğu Sahili Bit Pazarlarında eski kitaplar ile balad broşürlerini ararken ve sık sık gittiği kitap fuarlarında insanlarla konuşmaya daldı. Öğrencilerine, şehir halkı ile üniversitenin duvarlarla birbirinden ayırlamadığı yerde, toplum ile üniversite arasında bütünleşmenin sağlanması gerektiği fikrini aşılama çalışmıştır.

Emekliliğe ayrılması dolayısıyla Herbert Halpert ve Horace Beck için kendisinin yaptığı gibi, biz de Onun için bir armağan hazırladık. Roger Abrahams'ın editörlüğünü yaptığı bu armağan, "*Fields of Folklore: Essays in Honor of Kenneth S. Goldstein*" başlığıyla 1995 yılında yayımlandı. Kenny, bir sunuş töreninin baskısını kaldıramayacak derecede mecal-sizdi. Armağanını yatağında kabul etti ve hafifçe gülümsedi. Kenny'nin hastalığı hakkında başka bölümden bir arkadaşla konuşurken bir an durdu ve "o insanı seviyordum" dedi. Biz de öyle.

NOTLAR:

- * Dan BEN-AMOS (University of Pennsylvania): "Kenneth S. Goldstein (1927-1995)." *Journal of American Folklore*, Vol.109, Number 433, Summer 1996:320- 323.
- ** Dr.Nebi ÖZDEMİR, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halkbilimi Anabilim Dalı.